

Khai thác yếu tố mặt nước trong tổ chức không gian đô thị tại thành phố Thủ Đức

Exploiting water elements in urban spatial organization in Thu Duc city

> THS.KTS NGUYỄN ĐOÀN THẾ HÙNG^{1*}, TS.KTS PHẠM NGỌC TUẤN², THS TRẦN MINH TUẤN²

¹UBND Thành phố Thủ Đức, TP.HCM; *Email: ndthung.tpthuduc@tphcm.gov.vn

²Trường Đại học Kiến trúc TP.HCM

TÓM TẮT

TP Thủ Đức với vị thế là đô thị sáng tạo tương tác cao cùng với ưu thế về hệ thống sông, ngòi khá dày đặc được bao quanh bởi 02 hệ thống sông chính bao gồm sông Đồng Nai và sông Sài Gòn, yếu tố mặt nước được xem là một trong những lợi thế cần được vận dụng và phát huy trong quá trình quy hoạch không gian đô thị tại đây. Bài báo tập trung vào việc phân tích và đánh giá các tiềm năng, lợi thế cũng như nhìn nhận những thách thức trong việc khai thác yếu tố mặt nước để tạo ra các không gian đô thị xanh, sáng tạo và thân thiện với môi trường cho thành phố. Các giải pháp và chiến lược được đề xuất nhằm tối ưu hóa việc sử dụng mặt nước, từ việc xây dựng các công trình cảnh quan đến việc quản lý và bảo vệ nguồn tài nguyên nước. Đồng thời, bài báo cũng nhấn mạnh về tầm quan trọng của việc kết hợp giữa mặt nước và không gian đô thị để tạo ra một môi trường sống bền vững và hấp dẫn cho cộng đồng.

Từ khóa: Thành phố Thủ Đức; không gian đô thị; kiến trúc cảnh quan; mặt nước; tài nguyên nước.

ABSTRACT

Thu Duc City, positioned as a highly interactive and creative urban area, boasts a dense river system surrounded by two main river systems, the Dong Nai River and the Saigon River. The water element is considered one of the advantages that should be utilized and promoted in the urban spatial planning process here. This article focuses on analyzing and evaluating the potentials and advantages, as well as recognizing the challenges in exploiting water elements to create green, creative, and environmentally friendly urban spaces for the city. Proposed solutions and strategies aim to optimize the use of water elements, from constructing landscape projects to managing and protecting water resources. Additionally, the article emphasizes the importance of integrating water elements with urban spaces to create a sustainable and attractive living environment for the community.

Keywords: Thu Duc City; urban space; landscape architecture; water elements; water resources.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

TP Thủ Đức, tọa lạc ở phía đông của TP.HCM, là kết quả của quá trình sáp nhập 03 quận, Quận 2, Quận 9 và Thủ Đức theo Nghị quyết 1111/NQ-UBTVQH14 ngày 09/12/2020 của Ủy ban Thường vụ Quốc hội về việc sắp xếp các đơn vị hành chính cấp huyện, cấp xã và thành lập TP Thủ Đức thuộc TP.HCM. Về mặt địa lý, Thủ Đức giáp với các khu vực như Quận 12, Bình Thạnh, Quận 1 và Quận 4 ở phía Tây, với sông Sài Gòn là ranh giới. Ở phía Nam, Thủ Đức giáp với huyện Nhơn Trạch, tỉnh Đồng Nai và Quận 7, có sông Đồng Nai là ranh giới. Phía Bắc, Thủ Đức giáp các TP Thuận An và Dĩ An, tỉnh Bình Dương [2]. Diện tích tự nhiên của TP Thủ Đức là 211,56 km², với hơn 80 km bờ sông, một mạng lưới sông rạch dày đặc phục vụ tiêu thoát nước, nguồn tài nguyên thiên nhiên - môi trường sinh thái góp phần vào cảnh quan đặc trưng của thành phố, tạo điều kiện thuận lợi cho giao thông thủy và là tiềm năng phát triển kinh tế dọc bờ sông với các hoạt động du lịch, dịch vụ [1]. Tuy nhiên, thực trạng khai thác hệ thống sông rạch, mặt nước đô thị của thành phố đang phải đối mặt với nhiều thách thức từ việc thiếu kiểm soát trong công tác quản lý đô thị dẫn đến tình trạng lấn chiếm không gian mặt nước, ô nhiễm môi trường, vấn đề sạt lở bờ sông và ngập lụt đang trở thành những vấn đề đáng lo ngại. Điều này đặt ra một thách thức lớn đối với việc đánh giá các tiềm năng, lợi thế cũng như nhìn nhận những thách thức trong việc khai thác yếu tố mặt nước để tạo ra các không gian đô thị xanh, sáng tạo và thân thiện với môi trường cho thành phố. Các giải pháp và chiến lược được đề xuất nhằm tối ưu hóa việc sử dụng mặt nước, nhấn mạnh về tầm quan trọng của việc kết hợp giữa mặt nước và không gian đô thị để tạo ra một môi trường sống bền vững và hấp dẫn cho cộng đồng.

2. HƯỚNG TIẾP CẬN VẤN ĐỀ

Đô thị được xem một hệ thống nhân tạo phát triển hài hòa với môi trường tự nhiên, đô thị liên tục được xây dựng và phát triển dưới sự ảnh hưởng của các thiết chế quy hoạch và quản lý phát triển. Mặt nước đóng vai trò quan trọng trong hệ sinh thái này, là một yếu tố thiết yếu cho sự tồn tại và phát triển của con người, sinh vật, góp phần tạo nên những cảnh quan đặc sắc cho mỗi đô thị. Mặc dù vận động của nước trong đô thị vẫn tuân theo các quy luật tự nhiên, nhưng cũng chịu nhiều ảnh hưởng bởi các yếu tố nhân tạo. Cách tiếp cận của đô thị với nước phản ánh mối quan hệ giữa con người với tự nhiên và để đạt được sự phát triển bền vững, hướng tiếp cận với các yếu tố liên quan đến nước trong đô thị cần hướng tới sự hài hòa với các quy luật tự nhiên. Các phương pháp tiếp cận bền vững với nước trong đô thị có thể được áp dụng:

Tiếp cận tự nhiên: Đối mặt với ảnh hưởng nhân tạo, tiếp cận tự nhiên nhấn mạnh vào việc giảm tác động của các công trình và hệ

thống nhân tạo đối với chu trình nước tự nhiên trong đô thị. Bằng cách điều chỉnh cấu trúc và hệ thống, cố gắng làm cho chúng hoạt động như tự nhiên hơn. Điều này bao gồm việc thay đổi bề mặt để thấm nước tự nhiên và bố trí các vùng trữ nước và dòng chảy phù hợp với tự nhiên.

Tiếp cận cân bằng: Tiếp cận cân bằng nhấn mạnh vào duy trì sự cân bằng giữa yếu tố nhân tạo và tự nhiên, đặc biệt là nước, trong môi trường đô thị. Mục tiêu là không chỉ tác động mà không làm mất đi các chu trình nước tự nhiên mà còn tạo điều kiện cho chúng phát triển cùng với đô thị. Việc tạo ra không gian cho các dòng chảy, khu vực lưu trữ nước và đất ngập nước để hòa mình vào không gian đô thị là một phần quan trọng của tiếp cận này.

Tiếp cận thích ứng: Tiếp cận thích ứng là phát triển đô thị một cách linh hoạt nhằm giảm tác động tiêu cực của nước và tăng cường khả năng đô thị thích ứng với biến đổi khí hậu. Phương pháp này bao gồm cả các biện pháp ngắn hạn như xây dựng hạ tầng chống lũ lụt cũng như các giải pháp dài hạn như quy hoạch đô thị thích ứng và nghiên cứu các công nghệ mới để giảm bớt tác động của biến đổi khí hậu lên hệ thống nước đô thị [3].

3. PHÂN TÍCH HIỆN TRẠNG VÀ ĐÁNH GIÁ TIỀM NĂNG VỀ YẾU TỐ MẶT NƯỚC CỦA TP THỦ ĐỨC

3.1 Thực trạng về khai thác hệ thống mặt nước của TP Thủ Đức

TP Thủ Đức, với chiều dài mạng lưới sông ngòi và kênh rạch hơn 80km, đang nắm giữ một tài nguyên vô cùng quý giá. Những con sông, rạch này là phần không thể tách rời của cảnh quan thiên nhiên đặc trưng, bên cạnh đó còn là cột mốc quan trọng trong việc xây dựng không gian đô thị đặc biệt và kết nối giao thông thông qua các tuyến đường thủy. Sự hiện diện của chúng đã tạo ra một số lợi ích rất đáng giá, từ khả năng phát triển thương mại, dịch vụ, đến việc duy trì môi trường sống và sinh thái. Các hoạt động kinh tế sử dụng yếu tố mặt nước tập trung chủ yếu vào các lĩnh vực như logistics, giao thông, dịch vụ và du lịch. Tuy nhiên, cần phải nhấn mạnh rằng các hoạt động này hiện vẫn chưa được tận dụng hết tiềm năng và chưa được tổ chức một cách hiệu quả. Hoạt động kinh tế khu vực ven sông tập trung chủ yếu đang được khai thác:

- Hoạt động logistics (kho bãi, bến cảng, bến thủy nội địa) bao gồm 01 cụm cảng biển (cảng Cát Lái- Bến Nghé Phú Hữu); 06 cảng cạn; 01 cảng sông Long Bình; và các bến thủy nội địa vận chuyển hành khách và hàng hóa.

Hình 1. Đoạn sông thuộc 02 phường Thạnh Mỹ Lợi, phường Cát Lái, phường Phú Hữu - dài khoảng 8,532km là nơi bố trí các cụm cảng lớn trên địa bàn TP Thủ Đức (Nguồn: UBND TP Thủ Đức)

+ Hiện trạng công trình thuộc hành lang 50m: có khoảng 10-15 công trình bán kiên cố như nhà xưởng, nhà kho, văn phòng phục vụ và khoảng hơn 50 công trình nhà ở riêng lẻ gần khu vực phà Cát Lái;

+ Hiện trạng hoạt động kinh tế: khu vực này tập trung nhiều loại hình hoạt động kinh tế trong lĩnh vực sản xuất công nghiệp, cảng, kho bãi, xử lý nước thải với nhiều dự án quy mô lớn như:

- Nhà máy xử lý nước thải: chưa xây dựng, đưa vào hoạt động;
- Cụm tiểu thủ công nghiệp 20,5ha: đang cho thuê làm kho bãi logistic hậu cần cho khu cảng Cát Lái; đồng thời Chủ đầu tư đang xây dựng khu nhà lưu trú công nhân;

- Khu cảng biển 70ha của Công ty Tiếp vận Đông Sài Gòn: đã bồi thường nhưng công ty không đầu tư để khai thác, sử dụng trong nhiều năm gây lãng phí quỹ đất;

- Cụm cảng biển Cát Lái - Phú Hữu: cụm cảng biển quan trọng đóng vai trò rất quan trọng của TP.HCM, cụ thể: Khu cảng Cát Lái (bao gồm cụm cảng Bến Nghé Phú Hữu) trên sông Đồng Nai gồm 8 bến. Đây là bến container chính trong giai đoạn hiện nay tại khu vực phía Nam. Sản lượng hàng hóa thông qua cảng biển thông qua khu cảng Cát Lái trên sông Đồng Nai năm 2020 đạt 87,29 triệu tấn, vượt so với quy hoạch đến năm 2030 là 54,16 triệu tấn. Riêng Tân Cảng Cát Lái sản lượng hàng hóa năm 2020 đạt 69,25 triệu tấn (5,4 triệu TEU) vượt so với quy hoạch đến 2030 là 36,3 triệu tấn.

- Cảng thủy nội địa Terminal Cát Lái Giang Nam (cảng cạn Bến Thành): Sản lượng hàng hóa thông qua năm 2020 là 11,77 triệu tấn (0,59 triệu Teu). Cảng thủy nội địa này hoạt động như một khu vực hỗ trợ cho khu vực Cảng Cát Lái nên công suất hoạt động rất lớn

- + Hiện trạng hành lang sông 50m, bờ kè và đường ven sông: khu vực ven sông chủ yếu là cầu cảng phục vụ nhu cầu vận chuyển hàng hóa bằng đường biển.

- + Về pháp lý quy hoạch được duyệt: chức năng khu công nghiệp, kho tàng, bến bãi. Trong khu vực này bao gồm khu Cảng Cát Lái được xác định là một trong 07 khu vực trọng điểm quy hoạch sáng tạo tương tác cao trong quy hoạch chung 1/10.000 của TP Thủ Đức.

Hình 2. Cảng Phú Hữu, phường Phú Hữu, TP Thủ Đức (Nguồn: Cảng Tân Cảng - Phú Hữu, ngày 28/05/2018)

Hình 3. Cảng Cát Lái - Cảng container có lợi nhuận và quy mô hàng đầu Việt Nam (Top 21 Cảng hàng đầu Thế giới) (Nguồn: Vinhomes, ngày 22/10/2021)

Hình 4. Đoạn bờ sông từ đường Cao tốc Long Thành - Dầu Giây đến hết Xa lộ Hà Nội - dài khoảng 14,5km (Nguồn: UBND TP Thủ Đức)

- Hoạt động phục vụ giao thông: 01 tuyến bus thủy đi qua 03 bến thủy trên địa bàn thành phố Thủ Đức (bến Bình An, phường An Khánh; bến Hiệp Bình Chánh và bến Linh Đông, phường Linh Đông).

- Dịch vụ: khách sạn, nhà hàng, kinh doanh ăn uống, du lịch tâm linh tập trung chủ yếu tại Khu vực từ cầu Rạch Chiếc đến cầu Sài Gòn, phường Thảo Điền, khu vực du lịch sinh thái phường Long Phước, Long Bình, Trường Thạnh...tuy nhiên các điểm kinh doanh độc lập, chưa gắn kết với nhau.

- Dịch vụ lưu trú, ẩm thực, giải trí: Cụm khách sạn, nhà hàng ven sông khu vực Thảo Điền, Khu Du lịch BCR-Trường Thạnh, cụm du lịch sinh thái phường Long Phước.

- Hoạt động du lịch: cụm du lịch tâm linh (chùa Bửu Long, Khu Công viên Lịch sử Văn hóa Dân Tộc; Cù lao Bà Sang...)

+ Hiện trạng xây dựng (thuộc hành lang 50m): phần lớn là đất trống, trong đó số ít là công trình bán kiên cố chủ yếu phục vụ kinh doanh ăn uống và nhà ở cho người dân; đồng thời có khoảng 03 bến thủy nội địa quy mô nhỏ; 02 bến thủy thuộc khu cảng ICD Long Bình;

+ Hoạt động kinh tế ven sông: nổi bật là hoạt động khai thác cảng và một số địa điểm du lịch, khu tâm linh kết hợp ẩm thực được nhiều người biết đến như:

- Khu cảng Long Bình đang hoạt động. Khu vực này được định hướng quy hoạch thay thế cho khu cảng ICD Trường Thọ, tuy nhiên hiện cảng Long Bình chưa được đầu tư theo đúng quy mô được duyệt nên chưa phát huy hết năng lực của cảng;

- Khu đô thị Vinhomes GrandPark với biển nhân tạo lớn nhất TP.HCM;

- Một số địa điểm du lịch tâm linh, ẩm thực nổi tiếng như: miếu Ông, Cù lao Bà Sang; chùa Hội Sơn; khu du lịch sinh thái Long Phước;

+ Về quy hoạch giao thông ven sông: không có đường giao thông chạy dọc sông Đồng Nai.

+ Về Quy hoạch sử dụng đất, giao thông ven sông: khu vực này được quy hoạch khu dân cư xây dựng mới, hoàn chỉnh và có mật độ thấp, công viên cấp đô thị, khu sinh thái.

Hình 5. Cù lao Bà Sang với địa điểm du lịch tâm linh Chùa Bà Châu Đốc 3 (Nguồn: Google Map, 19/04/2024)

Hình 6. Khu du lịch BCR, phường Trường Thạnh, thành phố Thủ Đức (Nguồn: Khu du lịch BCR, ngày 21/4/2021)

Hình 7. Bến tàu thủy Thủ Thiêm kết nối với tuyến xe buýt trên sông xuất phát từ Quận 1 (Nguồn: Báo Tuổi Trẻ, ngày 07/02/2024)

Có thể nói, TP Thủ Đức đóng vai trò quan trọng trong phát triển kinh tế TP.HCM, theo đó TP Thủ Đức đang có những ưu thế tiềm năng về công nghệ cao, nguồn nhân lực và trung tâm logistics. Khi sát nhập 3 quận, hạ tầng TP Thủ Đức đã có sẵn mạng lưới giao thông liên kết vùng như Quốc lộ 1, đường vành đai, tuyến Metro sắp khai trương và quỹ đất khá rộng liên kết với trung tâm tài chính của TP.HCM, khu công nghệ cao, các trường đại học. Bên cạnh đó, TP Thủ Đức có nhiều ưu thế với hệ thống kênh ngòi chằng chịt chạy dài cả 3 khu vực trên hệ thống các tuyến sông lớn như sông Đồng Nai, sông Sài Gòn... Hiện trạng các khu vực ven sông là các dự án, khu đô thị lớn như: khu đô thị Thủ Thiêm, Vinhomes Grand Park, khu đô thị Vạn Phúc... các dự án trên bao gồm những khu thương mại phức hợp góp phần quan trọng vào phát triển nhóm ngành thương mại và du lịch.

Hình 8. Khu đô thị Vạn Phúc, phường Hiệp Bình Phước, TP Thủ Đức được ôm trọn bởi sông Sài Gòn (Nguồn: Google Map, 19/04/2024)

Hình 9. Phối cảnh chi tiết của dự án Khu đô thị Vạn Phúc (Nguồn: CafeLand, 2023)

Với những ưu thế giao thông, địa hình, cảnh quan cũng như định hướng phát triển TP Thủ Đức trong tương lai thì hoạt động kinh tế khu vực giáp bờ sông sẽ phù hợp phát triển các loại hình như: du lịch, vui chơi, giải trí, dịch vụ thương mại, ẩm thực và một phần sản xuất kinh doanh (hoạt động phụ trợ hỗ trợ logistic).

TP Thủ Đức là một cực quan trọng trong sự phát triển kinh tế của TP.HCM. Với cơ sở hạ tầng giao thông và quỹ đất rộng lớn, Thủ Đức đang có những ưu thế, tiềm năng trong việc thu hút đầu tư và phát triển các ngành công nghiệp, công nghệ cao và du lịch. Tuy nhiên, để tận dụng hết tiềm năng của mình, cần phải có sự quản lý và sử dụng tài nguyên một cách bền vững, đồng thời giải quyết các vấn đề môi trường và hạ tầng một cách khoa học và hiệu quả.

3.2 Thách thức trong việc khai thác yếu tố mặt nước trong tổ chức không gian đô thị

Pháp lý quy hoạch không đồng nhất và chưa đầy đủ: Mặc dù có quy hoạch phân khu 1/2000, nhưng việc thực thi và thực hiện quy hoạch này vẫn gặp phải nhiều khó khăn. Sự thiếu hụt hoặc không đồng nhất trong quy hoạch có thể tạo ra sự bất ổn và không chắc chắn cho các hoạt động phát triển kinh tế và dịch vụ tại khu vực ven sông Thủ Đức. Các quy định pháp lý cũng chưa đủ linh hoạt để đáp ứng các yêu cầu và điều kiện cụ thể của các dự án phát triển.

Chênh lệch giữa hoạt động kinh tế cảng biển và các ngành khác: Trong khi hoạt động cảng biển đang chiếm ưu thế, các ngành khác như du lịch, ẩm thực và vui chơi giải trí vẫn còn phát triển chậm chạp. Sự chênh lệch này có thể do thiếu đầu tư và phát triển hạ tầng, cũng như vấn đề về pháp lý và quản lý. Điều này có thể làm mất cơ hội cho việc tận dụng tối đa tiềm năng của khu vực ven sông.

Thách thức về hạ tầng kỹ thuật và môi trường: Công trình hạ tầng kỹ thuật như bờ kè, đường ven sông chưa được đầu tư và hoàn thiện, gây ra rủi ro về an toàn và ổn định cho khu vực. Ngoài ra, tình trạng ô nhiễm và xả rác xuống sông rạch cũng đặt ra thách thức lớn về bảo vệ môi trường và sức khỏe cộng đồng. (Theo chương trình phát triển kinh tế ven sông trên địa bàn TP Thủ Đức ban hành theo Quyết định số 3903/QĐ-UBND ngày 23/6/2022, có 80km đường sông giáp sông Sài Gòn và sông Đồng Nai, hiện tại các dự án quy hoạch phân khu 1/2000 đều có quy hoạch tuyến đường ven sông lộ

giới 20m. Hành lang bảo vệ sông Sài Gòn có sự khác nhau giữa các đồ án, từ 30m đến 50m, phần lớn mép bờ cao dọc sông được lấy theo ranh giải thửa 2003. Tuy nhiên các tuyến đường ven sông có nơi dự án thực hiện nhưng rải rác, có nơi là nhà dân đã xây kiên cố, nhà hàng ven sông, có nơi là đất trống của cá nhân, tổ chức chưa được đầu tư...Việc xả rác thải ra kênh, rạch cũng thường xuyên và liên tục đã trở thành vấn nạn cho TP.HCM, trong 01 tháng chưa thu gom rác trên kênh Nhiêu Lộc -Thị Nghè thì đã có hơn 100 tấn rác dồn ứ - Báo Tuổi Trẻ online ngày 11/03/2024 với tựa đề Rác thải tấn công kênh rạch tại TP.HCM).

Thách thức từ biến đổi khí hậu và quá trình đô thị hóa: Biến đổi khí hậu và quá trình đô thị hóa nhanh chóng đang tạo ra nhiều vấn đề mới cho TP Thủ Đức [5]. Sự lấn chiếm hành lang sông trái phép và bê tông hóa không chỉ làm giảm diện tích tự nhiên mà còn tăng nguy cơ về ngập lụt và sạt lở bờ sông. (Thanh tra Thủ Đức đã có kết luận, chỉ ra tình trạng phát sinh công trình nhà ở xây dựng lấn chiếm hành lang bảo vệ sông Sài Gòn, rạch và nhiều công trình xây dựng không phép, sai phép khác trên địa bàn phường Thảo Điền trong 02 năm 2021-2022, có 8 công trình trên có tình trạng xây dựng lấn hành lang sông Sài Gòn, rạch, có nơi lên đến 250 mét vuông... -Báo online Tuổi trẻ ngày 29/11/2023 với tựa đề “Những công trình nào ở Thảo Điền xây không phép, lấn hành lang sông Sài Gòn?”). Đồng thời, các hoạt động xây dựng và phát triển kinh tế dịch vụ cũng gặp khó khăn trong việc đảm bảo sự bền vững và an toàn cho đô thị. (ví dụ như khu vực phường Bình An, cầu Sài Gòn đến dự án Lan Anh - dài khoảng 1.577m. Tuy nhiên, hiện trạng công trình, trong hành lang 50m: có đến khoảng 60 đến 90 công trình nhà ở; 01 trạm bus thủy Bình An; 02 bến thủy nội địa (quy mô nhỏ, mang tính cá nhân); khu căn hộ khép kín (compound) giải trí (trong khu Lan Anh); Đồ án quy hoạch phân khu 1/2000 không quy hoạch tuyến đường ven sông lộ giới dọc sông Sài Gòn, hành lang bảo vệ sông Sài Gòn 50m - Theo chương trình phát triển kinh tế ven sông trên địa bàn thành phố Thủ Đức ban hành theo Quyết định số 3903/QĐ-UBND ngày 23/6/2022. Thể hiện sự bất cập trong công tác quy hoạch, chưa tính toán đến sự tiếp cận của người dân đối với khu vực ven sông.

Khó khăn trong quản lý và triển khai đầu tư hạ tầng: Pháp lý quy hoạch không đồng bộ, cùng với thủ tục phức tạp, đều tạo ra trở ngại cho việc quản lý và triển khai các dự án phát triển hạ tầng tại khu vực ven sông Thủ Đức. Sự không đồng bộ trong công cụ quản lý và thiếu sự tích hợp cũng làm giảm hiệu quả và hiệu suất của các hoạt động này.

4. MỘT SỐ KINH NGHIỆM VÀ MÔ HÌNH TỔ CHỨC KHÔNG GIAN ĐÔ THỊ GẮN VỚI YẾU TỐ MẶT NƯỚC

4.1 Thành phố Thượng Hải

Hình 10. Hai bên bờ sông Hoàng Phố, Thượng Hải, Trung Quốc (Nguồn: Ảnh vệ tinh, 2018)

TP Thượng Hải, Trung Quốc một trong những thành phố phát triển sớm và có nhiều điểm tương đồng với TP.HCM, đặc biệt là về việc sông Hoàng Phố chia thành hai bờ đối diện. Bờ Tây của sông này là khu vực có dân cư sinh sống từ lâu, mang đậm dấu ấn lịch sử. Trái lại, bên kia sông, phố Đông, đã trải qua quá trình phát triển hiện đại trong hơn hai thập kỷ, tương tự như hiện trạng của bán đảo Thủ Thiêm. Bờ Tây đã học hỏi từ kinh nghiệm của San Francisco (Mỹ) và tập trung vào việc mở rộng hệ thống giao thông công cộng và phát triển các tuyến đường đi bộ. Hiện nay, hai bờ sông Hoàng Phố đã trở nên hoàn toàn khác biệt: Bờ Tây với bản sắc lịch sử được bảo tồn gần như nguyên vẹn, trong khi bờ Đông tỏ ra hiện đại và sầm uất, có thể so sánh với Hong Kong. Điều này đã làm cho Thượng Hải trở thành một trong những điểm đến thú vị hàng đầu ở châu Á, với Bờ Tây, từng là khu định cư của người Anh thời thuộc địa, thu hút đông du khách từ khắp nơi trên thế giới.

4.2 Hàn Quốc

Hình 11. Đô thị bên sông Hangang (Nguồn: Seoul Metropolitan Government)

Hình 12. Thanh Khê Xuyên (Suối Thanh Khê) ở Seoul, (Nguồn: Seoul Metropolitan Government)

Từ những năm 1970, chính quyền thủ đô Seoul (Hàn Quốc) đã bắt đầu điều chỉnh quy hoạch để phát triển kinh tế - xã hội theo hướng thân thiện với môi trường. Sông Hàn đã trở thành một biểu tượng quan trọng và các công cuộc cải tạo đã biến nơi này thành một viên ngọc sinh thái giữa lòng thủ đô. Hiện nay, có 12 công viên lớn ven sông Hàn, với hồ nước, đảo chim, rừng cây cổ thụ và sở thú. Phía Nam sông Hàn, vào những năm 1960, là vùng đất nông nghiệp, nhưng thành công của Gangnam đã chứng minh chiến lược phát triển đúng đắn của Hàn Quốc và Seoul. Bên cạnh đó tại các con suối trong thành phố Seoul cũng được cải tạo, chỉnh trang lại trở thành những khu vực công cộng, thân thiện với người sử dụng và giữ được các yếu tố thiên nhiên trong cảnh quan, góp phần làm điều hòa nhiệt độ ở các khu vực lân cận và tạo được điểm nhấn cho thành phố.

4.3 Đà Nẵng

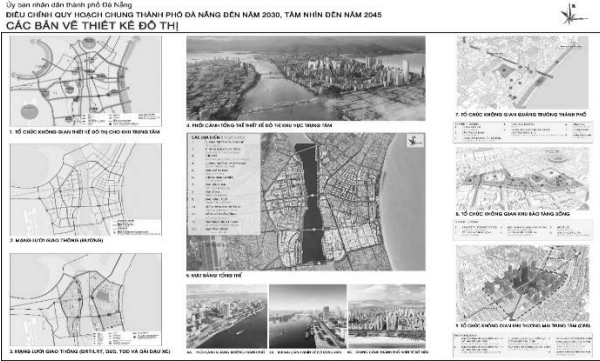

Hình 13. Hình ảnh của những chiếc cầu bắc qua sông Hàn, Đà Nẵng (Nguồn: Hoài Sơn, 21/04/2024)

TP Đà Nẵng được ưu đãi bởi thiên nhiên với đầy đủ các yếu tố sông, núi, biển và nổi tiếng với cái tên “Thành phố của những cây cầu”. Đà Nẵng sở hữu bờ biển dài 74 km, với vịnh nước sâu và thềm lục địa có độ sâu 200 m, làm nền tảng cho sự phát triển kinh tế đa dạng về biển. Không chỉ có bãi biển đẹp như Non Nước, Mỹ Khê, Thanh Khê, Nam Ô, Làng Ván..., mà còn có cảnh quan thiên nhiên

độc đáo, tạo điều kiện thuận lợi cho ngành du lịch và nghỉ dưỡng phát triển mạnh mẽ. Đà Nẵng còn được bao bọc bởi dãy núi hùng vĩ về phía Tây và Tây Bắc, cùng với dòng sông mát dịu chảy qua khu vực thung lũng, đồng bằng nằm giữa núi và biển. Sự kết hợp đặc biệt này giữa cảnh quan đồi núi và đồng bằng ven biển không chỉ làm nổi bật Đà Nẵng mà còn tạo ra một môi trường địa lý độc đáo, là nền tảng vững chắc cho sự phát triển của thành phố.

Sau những thành công bước đầu trong việc quy hoạch cảnh quan hai bên bờ sông Hàn và bãi biển Mỹ Khê, lãnh đạo TP Đà Nẵng vừa ban hành Kế hoạch số 36/KH-UBND ngày 22/02/2022 triển khai thực hiện Thiết kế đô thị được duyệt tại khoản 9 Điều 1 Quyết định số 359/QĐ-TTg ngày 15/03/2021 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Điều chỉnh quy hoạch chung thành phố Đà Nẵng đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045 nhằm cụ thể hoá, hiện thực hoá Thiết kế đô thị được duyệt vào thực tiễn phát triển đô thị, nâng cao chất lượng không gian kiến trúc cảnh quan, xây dựng hình ảnh thành phố nhân văn, ấn tượng và thẩm mỹ. Đà Nẵng đặt mục tiêu tận dụng và bảo vệ các lợi thế địa hình tự nhiên, nhấn mạnh vào việc duy trì đa dạng sinh học và giữ gìn không gian xanh. Đồng thời, thành phố cũng khuyến khích sự phát triển của kiến trúc hiện đại và kiến trúc xanh trong mỗi khu vực, tạo ra một hình ảnh đô thị hài hòa, kết nối với cảnh quan thiên nhiên. Sự tăng cường kết nối không gian cảnh quan được thể hiện thông qua các giải pháp giao thông "xanh", việc xây dựng mạng lưới không gian xanh và công viên tuyến tính dọc theo sông, bờ biển và hồ nước. Tổ chức không gian đô thị tạo điều kiện cho các công trình biểu tượng và điểm nhấn kiến trúc, cùng việc phát triển một hình ảnh trung tâm đô thị kết hợp giữa hiện đại và văn hóa, lịch sử [6].

Hình 14. Bản vẽ thiết kế đô thị khu vực trung tâm thành phố Đà Nẵng (dọc bờ sông Hàn) trong Đồ án Điều chỉnh quy hoạch chung thành phố Đà Nẵng đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045 (Nguồn: UBND TP Đà Nẵng, 2022)

4.4 Thành phố Huế

Là một thành phố nổi tiếng với những đền đài, lăng tẩm của các triều đại vua cuối cùng ở nước ta, Huế từ lâu đã mang cho mình một hơi thở cổ kính với những nét truyền thống riêng biệt mà không nơi đâu có được. Tuy nhiên, trong bối cảnh hội nhập và phát triển, ngày nay đến với Huế chúng ta đã thấy Huế khoác lên mình một tấm áo mới, chỉnh chu và hiện đại nhưng không làm mất đi bản sắc riêng của mình. TP Huế đang tiến hành chỉnh trang không chỉ các khu vực trung tâm mà còn các công viên và điểm xanh ven sông Hương. Điểm nhấn của quy hoạch là thiết lập các điểm mốc ven sông Hương và địa điểm tổ chức các sự kiện, lễ hội tầm vóc quốc tế; đồng thời hình thành cảnh quan ven sông hài hòa với cảnh quan tự nhiên và môi trường văn hóa lịch sử. Sắp xếp và định hướng phát triển các công viên xanh gắn với các khu vui chơi giải trí ngoài trời, quảng trường, khu thương mại nhằm thiết lập không gian ven sông thân thiện môi trường và an toàn trước thiên tai và biến đổi khí hậu. Đề xuất dự án đầu tư các địa điểm du lịch trọng tâm, đặc trưng thông qua không gian lễ hội ven sông và trải nghiệm du lịch văn hóa truyền thống bằng đường thủy trên sông [4].

Hình 15. Cầu đi bộ bằng gỗ lim dọc một đoạn bờ sông Hương, TP Huế (Nguồn: Cổng thông tin điện tử TP Huế, ngày 03/07/2019)

5. ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP VÀ CHIẾN LƯỢC NHẪM TỐI ƯU HÓA VIỆC SỬ DỤNG YẾU TỐ MẶT NƯỚC Ở TP THỦ ĐỨC

5.1 Kiến tạo và khai thác không gian mở ven sông (Waterfront)

Xây dựng các công viên và khu vui chơi giải trí ven sông: Tạo ra các khu vực công cộng rộng lớn, với cảnh quan đẹp và nhiều tiện ích như đường dạo bộ, đường đi xe đạp dọc bờ sông, khu vui chơi cho trẻ em, vườn hoa và sân thể thao.

Hình 16. Ảnh minh họa cho ý tưởng xây các không gian mở ven sông (Nguồn: Bing AI, 19/4/2024)

Phát triển các quảng trường và khu vực tổ chức sự kiện: Tạo ra các không gian mở để tổ chức các sự kiện, triển lãm nghệ thuật và hoạt động văn hóa, giúp tăng cường sự hấp dẫn và đa dạng hoạt động cho cộng đồng. Trên thực tế, Công viên bờ sông Sài Gòn, TP Thủ Đức được xây dựng đã rất thành công với mô hình quảng trường này. Đây là một điểm nhấn đặc biệt của TP Thủ Đức, thu hút được sự quan tâm của rất nhiều người dân cũng như khách du lịch đến đây tham quan, trải nghiệm. Tuy nhiên mô hình này cũng cần được nhân rộng đến những khu vực xa hơn như Long Phước, Long Bình, Hiệp Bình Chánh,... để tạo ra sự phát triển đồng bộ trên toàn TP Thủ Đức.

Bảo vệ và bảo tồn cảnh quan ven sông: Quản lý và bảo vệ các khu vực ven sông, giữ gìn cảnh quan tự nhiên và lịch sử, đồng thời thúc đẩy các hoạt động du lịch và giải trí có tính bền vững và hài hòa với môi trường.

Hình 17. Các sự kiện văn hóa- nghệ thuật, giải trí thu hút được đông đảo sự tham gia của người dân (Nguồn: Chính quyền TP Thủ Đức, ngày 8/4/2024)

5.2 Phát triển du lịch sinh thái ven sông

- Phát triển du lịch sinh thái ven sông không chỉ mang lại lợi ích kinh tế mà còn đóng vai trò quan trọng trong việc bảo tồn và phát triển các khu vực sinh thái tự nhiên. Bằng cách tạo ra các khu vực du lịch sinh thái bền vững, chúng ta có thể bảo tồn cảnh quan thiên nhiên và đa dạng sinh học của khu vực ven sông. Việc này không chỉ giúp bảo vệ môi trường mà còn tạo ra một nguồn thu nhập ổn định cho cộng đồng địa phương [9].

- Xây dựng các cơ sở vật chất và dịch vụ du lịch là một phần quan trọng của việc phát triển du lịch sinh thái ven sông. Bằng cách xây

dựng các khách sạn, nhà hàng, khu vui chơi giải trí và các hoạt động du lịch như lướt sóng, thám hiểm rừng nước, câu cá, chúng ta có thể thu hút du khách và tạo ra trải nghiệm du lịch đa dạng và thú vị.

- Tổ chức các sự kiện và hoạt động du lịch chuyên đề là một cách hiệu quả để thu hút khách du lịch và quảng bá hình ảnh cho khu vực ven sông. Các hội chợ, triển lãm, festival và tour du lịch đặc biệt không chỉ tạo ra cơ hội cho du khách trải nghiệm văn hóa địa phương mà còn giúp quảng bá và thúc đẩy hình ảnh của khu vực, từ đó thu hút thêm du khách và tăng cường doanh thu du lịch.

Hình 18. Ảnh minh họa cho ý tưởng về phát triển các khu du lịch sinh thái trên địa bàn TP Thủ Đức (Nguồn: Bing AI, 19/4/2024)

5.3 Phát triển hệ thống TOD (Transit-Oriented Development) ven sông kết nối với các tuyến giao thông công cộng đường thủy (Water Bus):

- Xây dựng cơ sở hạ tầng giao thông công cộng: Tạo điều kiện thuận lợi cho người dân di chuyển bằng cách xây dựng các trạm tàu, bến thuyền và hệ thống đường bộ nối liền các khu vực ven sông với trung tâm thành phố và các điểm giao thông chính [7].

- Phát triển khu đô thị thông minh (smart urban areas): Tích hợp công nghệ thông tin vào quản lý và vận hành hệ thống giao thông công cộng, giúp cải thiện hiệu suất và tiện ích cho người sử dụng.

- Xây dựng các khu dân cư, thương mại và văn hóa gần các trạm tàu và bến thuyền: Tạo ra một môi trường sống và làm việc đa dạng, tiện nghi và thuận tiện, giúp tăng cường sự sôi động và tính cộng đồng của khu vực [8].

Hình 19. Ảnh minh họa cho việc kết nối các tuyến giao thông trên cao và dưới nước, tối ưu hóa việc di chuyển của người dân bằng nhiều hình thức (Nguồn: Bing AI, 19/4/2024)

5.4 Bảo vệ nguồn nước và dòng chảy

- Hiện nay, TP.HCM đã chỉ đạo nhiều sở, ngành cùng chung tay bảo vệ nguồn nước (sông Sài Gòn, Đồng Nai...) bằng nhiều cách làm cụ thể như dọn dẹp rác thải trên các dòng kênh, nhánh sông từ công cụ thô sơ đến hiện đại; thả thêm cá để cân bằng hệ sinh thái dưới nước kể cả hóa chất có lợi cho môi trường nước. Tuy nhiên, vấn đề cải thiện môi trường nước phải có sự đánh giá cụ thể, không thể quan sát bằng mắt thường. Từ đó để xuất cần có một lực lượng chuyên môn từ các sở ngành phối hợp đánh giá và lựa chọn các điểm cứng để kiểm tra chất lượng nước trên các sông, rạch theo từng quý để kiểm tra chất lượng và đánh giá cũng như can thiệp kịp thời khi có phát sinh những vấn đề về chất lượng môi trường nước trên địa bàn TP.HCM trong đó có TP Thủ Đức.

- Bên cạnh lực lượng Cảnh sát Môi trường có thẩm quyền xử lý các tổ chức, cá nhân xâm hại đến môi trường theo Luật Môi trường, đối với TP Thủ Đức cần tập trung phân cấp, phân quyền cho lực lượng Thanh tra xây dựng vừa được thành lập theo Quyết định 5876/QĐ-UBND ngày 22/12/2023 của UBND TP Thủ Đức với biên chế là 126 biên chế. Lực lượng này cần có thêm nhiệm vụ xử lý về môi trường, xây dựng, san lấp, trộm đất, hút cát, lấn chiếm sông, rạch, bờ kè... Việc san lấp, lấn chiếm bờ sông đã và đang diễn ra tại TP Thủ Đức gây ảnh hưởng đến diện tích sông cũng như thay đổi dòng chảy của các dòng sông rất mạnh mẽ. Bên cạnh kiến nghị về thẩm quyền thì cơ sở vật chất phục vụ cho tuần tra, kiểm tra như công cụ đo lường, ca nô và công cụ hỗ trợ là rất cần thiết.

6. KẾT LUẬN

Đô thị sáng tạo và tương tác cao - TP Thủ Đức là hạt nhân phía Đông của TP.HCM, thu hút được nhiều sự quan tâm và đặc quyền trong chính sách phát triển đô thị. Điều này đặt ra một trách nhiệm đối với Thủ Đức là làm sao để tận dụng những cơ hội và lợi thế này, từ đó hoàn thiện quy hoạch và xây dựng một hình mẫu đô thị lý tưởng. Quy hoạch thông minh và hiệu quả, kết hợp với việc khai thác các yếu tố mặt nước và phát triển cảnh quan ven sông, chúng ta có thể kỳ vọng rằng trong tương lai TP Thủ Đức sẽ trở thành một thành phố đáng sống, phát triển bền vững và là đô thị kiểu mẫu của cả nước. Hiện nay, TP Thủ Đức đang tiến hành hoàn thiện Đồ án Quy hoạch chung tầm nhìn đến năm 2040, do đó cần tích hợp yếu tố về quy hoạch và quản lý mặt nước vào quy chế quản lý để việc quản lý được đồng bộ hơn, tạo điều kiện phát triển đồng đều cho các khu vực trên địa bàn TP Thủ Đức. Điều này cũng giúp đảm bảo môi trường sống bền vững và giảm thiểu nguy cơ lũ lụt, ô nhiễm. Bên cạnh đó, gắn với định hướng về phát triển năng sông Sài Gòn vào lãnh đạo TP.HCM, đây sẽ là một lợi thế cho TP Thủ Đức tập trung vào việc phát triển và quy hoạch lại cảnh quan ven sông để thúc đẩy tăng trưởng kinh tế và xã hội, đồng thời tạo điểm nhấn cho TP Thủ Đức nói riêng và TP.HCM nói chung.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tài liệu tiếng việt

[1]. Ủy ban nhân dân TP Thủ Đức, Quyết định số 3903/QĐ-UBND ngày 23/06/2022 về Quyết định về ban hành Chương trình Phát triển kinh tế ven sông trên địa bàn thành phố Thủ Đức giai đoạn 2021-2030

[2]. Ủy ban Thường vụ Quốc hội, Nghị quyết 1111/NQ-UBTVQH14 ngày 09/12/2022 về việc sắp xếp các đơn vị hành chính cấp huyện, cấp xã và thành lập TP Thủ Đức thuộc TP.HCM. <https://vanban.chinhphu.vn/default.aspx?pageid=27160&docid=202092>, 2020 (Truy cập ngày 06/3/2023)

[3]. ThS.KTS Đỗ Bình Minh, 2023. Nước và hệ sinh thái đô thị. Tạp chí Vật liệu Xây dựng, Số 7+8/2023.

[4]. Lê Thị Mai Hương, 2020. Vai trò của yếu tố không gian mặt nước và một số giải pháp sử dụng mặt nước trong kiến trúc cảnh quan đô thị. Tạp chí Khoa học Kỹ thuật Thủy lợi và Môi trường, Số 6/2020

[5]. Elizabeth David, 2021. Bàn về vai trò của nước trong quy hoạch đô thị và thiết kế cảnh quan. <https://ashui.com/mag/chuyenmuc/quy-hoach-do-thi/16987-ban-ve-vai-tro-cua-nuoc-trong-quy-hoach-do-thi-va-thiet-ke-canh-quan.html>, 2021 (Truy cập ngày 15/04/2024)

[6]. Thủ tướng Chính phủ, Quyết định 359/QĐ-TTg ngày 15/03/2021 về phê duyệt điều chỉnh quy hoạch chung TP Đà Nẵng đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045.

Tài liệu tiếng anh

[7]. Hiroaki Suzuki, Robert Cervero, and Kanako Iuchi, 2013. TRANSFORMING CITIES WITH TRANSIT - Transit and Land-Use Integration for Sustainable Urban Development.

[8]. WSP Finland, 2021. Report of Transit-Oriented Development.

[9]. Binti Masruroh, Argyo Demartoto, Trisni Utami, 2023. The Development of River Ecotourism in the Production of Urban Economic Space.